

MYKOLAS ROMERIS UNIVERSITY

Simona Mesonienė

**PAROLE RELEASE FROM CORRECTIONAL INSTITUTIONS:
LEGAL AND SOCIAL ASPECTS**

Summary of Doctoral Dissertation
Social Sciences, Law (01 S)

Vilnius, 2009

The Doctoral Dissertation was written during the period of 2002 – 2009 at Mykolas Romeris University.

Scientific supervisor:

Assoc. Prof. Dr. Oleg Fedosiuk (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law – 01 S)

The Doctoral Dissertation is defended at the Law Research Council of Mykolas Romeris University:

Chairman of the Council:

Prof. Dr. Kazimieras Meilius (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law – 01 S)

Members:

Prof. Dr. Saulius Katuoka (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law – 01 S)

Assoc. Prof. Dr. Jonas Prapiestis (Vilnius University, Social Sciences, Law – 01 S)

Dr. Daiva Petrylaitė (Vilnius University, Social Sciences, Law – 01 S)

Dr. Agnė Tikniūtė (Vilnius University, Social Sciences, Law – 01 S)

Opponents:

Assoc. Prof. Dr. Armanas Abramavičius (Vilnius University, Social Sciences, Law – 01 S)

Dr. Inga Žalėnienė (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law – 01 S)

The public defense of the Doctoral Dissertation will take place at the Law Research Council at Mykolas Romeris University on the 22nd of May 2009 at 2:00 PM in the Senate Hall of Mykolas Romeris University (Room II – 230).

Address: Ateities str. 20, LT-08303 Vilnius, Lithuania.

The Doctoral Dissertation may be reviewed at the Lithuanian National Library of the Martynas Mazvydas (Gedimino ave. 51, Vilnius, Lithuania) and the Library of Mykolas Romeris University (Ateities str. 20, Vilnius, Lithuania).

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

Simona Mesonienė

**LYGTINIS PALEIDIMAS IŠ PATAISOS ĮSTAIGŲ:
TEISINIAI IR SOCIALINIAI ASPEKTAI**

Daktaro disertacijos santrauka
Socialiniai mokslai, teisė (01 S)

Vilnius, 2009

Disertacija rengta 2002–2009 metais Mykolo Romerio universitete.

Mokslinis vadovas:

doc. dr. Oleg Fedosiuk (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai teisė – 01 S)

Disertacija ginama Mykolo Romerio universiteto Teisės mokslo krypties taryboje:

Pirmininkas:

prof. dr. Kazimieras Meilius (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01 S)

Nariai:

prof. dr. Saulius Katuoka (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01 S)

doc. dr. Jonas Prapiestis (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01 S)

dr. Daiva Petrylaitė (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01 S)

dr. Agnė Tikniūtė (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01 S)

Oponentai:

doc. dr. Armanas Abramavičius (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01 S)

dr. Inga Žalėnienė (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01 S)

Disertacija bus ginama viešame Teisės mokslo krypties tarybos posėdyje 2009 m. gegužės 22 d. 14 val. Mykolo Romerio universiteto Senato salėje (II-230 aud.)

Adresas: Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva.

Disertacijos santrauka išsiuntinėta 2009 m. balandžio 22 d.

Disertaciją galima peržiūrėti Mykolo Romerio universiteto ir Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekose.

**PAROLE RELEASE FROM CORRECTIONAL INSTITUTIONS:
LEGAL AND SOCIAL ASPECTS**

Summary

The problem under study. The concept of parole release is an organic part of the doctrine of the law on the punishment realization, as a homogeneous formation; however, significance of this institution has not been revealed in the juridical norms and theory (science) yet. We may discover different and frequently mutually contradictory conceptions of the thought “the release on parole” while analyzing both the foreign countries’ and national doctrine. The theoretical view of the essence of parole release is characteristic of a toss of opinion – some theoreticians hold the said form of implementation of criminal amenability a type of release from penalty, however, in the opinion of the other part of scientists, such differentiation is not reasonable. In addition, as the concept of parole release in historical dialectics was changing from a strict sanction to its antipode – a slap of the wrist, its position in Lithuanian legal acts also was migrating – parole release was an institute of the criminal law (release from penalty), and at present it is an institute of another branch of law, i. e. the penalties execution law. The mentioned aspects cause a number of conceptual doctrine questions, whereas search for the answers has turned into a permanent problem of the science of the law on the punishment realization. Therefore the first theoretical problem of the dissertation study relates to examination of the characteristics of parole release from correctional institutions, finding their location in the legal system and, finally – their definition.

Secondly, the misunderstandings within the practices of imposition and execution of parole release result in continuous discussions on the factual influence of the said institution to the development of social behaviour of the convicted person. The mechanism of parole release must ensure that the said form of early release from correctional institutions is applicable with regard to the subject, able to be corrected without isolation from the society and the basis for application of the said mechanism must allow for an impartial decision on the reasonability, viability of the parole release and the individualization of the parole conditions. The process of execution of parole release must be directed towards the management of the risk of repeated criminal behaviour of the convicted person and neutralizing of criminal factors, however the existing structure of legal regulation does not provide a possibility to reach the said objectives. An organic and regular mutual relation exists between the process of setting and realization of the release on parole and its necessity; however, it is obvious that the existing logic of setting and realization of the release on

parole does not create the presumptions for talking about efficiency of this institution *de facto*. It points to one of the main shortcomings of the criminal justice in Lithuania, i.e. frequent and long-term application of the punishment in the shape of imprisonment. (There were 234 convicts per 100 000 inhabitants in Lithuania on the 1-st of January of the year 2008, whereas this number is significantly smaller in the states of the European Union; for example, 63 – in Denmark, 89 – in Germany, 149 – in Hungary). Lithuania holds the third place among the states of the European Union according to this index. This situation inspires a scientific search for the efficient grounds for application of parole release and a new execution order. The endeavors to find objective and rational means for elimination of the aforementioned deficiencies encouraged to abstract such important theoretical problems as optimality of the scope of application of parole release, the methodological reasonability for evaluation of the formal and purposeful criteria (grounds) for application of the said institution, as well as the deficiencies of institutional system of imposition and execution of the parole release, the gaps in the preparation of the convicted persons for an early release from correctional institutions, sufficiency of the means of monitoring (control) of and social assistance to convicted persons in the dissertational study.

To summarize, it should be noted, that setting and realization of the release on parole is a conceptual chain of efficiency of the release on parole and the dissertational study dedicates a great deal of attention namely to the problems of parole release.

The relevance of the topic. The relevance of the chosen topic is determined by several circumstances:

1. *The gaps in the legal theory of execution of penalties.* The Lithuania's legal doctrine of execution of penalties dedicates little attention to the legal analysis of the concept of parole release from correctional institutions. However, without knowing the essence of the object under investigation (the release on parole), there are no possibilities for discussion of its social aspects and the problems of its implementation. Therefore one of the factors, revealing the relevance of the dissertational study is the striving for filling in the gaps of the legal science, dealing with execution of penalties in the area of the concept of parole release.

2. *The deficiencies of regulation of application and execution of parole release.* On 1 May 2003 the new Punishments' Execution Code came into effect; however it should be noted that no progressive innovations were implemented in the area of parole release. Comparison of the provisions of article 54² of the former Criminal Code and of the Punishments' Execution Code, which fix the release on parole, proves that no essential changes have occurred; the rational, solid and consistent mechanism of its realization was not fixed. Such legal regulation gives reasons to discuss the directions of optimization of application and execution of parole release and, in the form

of a scientific research, study and evaluate the grounds for application of parole release, the management system and the authorizations of the institutions, participating in the supervision process, the mechanisms for cooperation among the said institutions, the most important provisions, pertaining to the activities of associations and volunteers when executing the parole, as well as the basis for preparation of the social conclusion, evaluation of the risk of a repeated criminal behaviour and the basis for individual working with the convicted person, the procedure for monitoring of convicts, the legal status of convicts and the rules for its tightening or softening. The dissertational study emphasizes the necessity of resolution of the most important questions, pertaining to ensuring of the principle of justness – the needed regulation of the grounds for execution and termination of parole release, suspension of execution of supervision as well as the procedure for appealing against actions and decisions of the institutions, executing parole release and their officers are discussed.

3. *The importance of social relations.* It is necessary to draw the attention to the fact that the strategic legal acts of the Republic of Lithuania provide for the necessity to develop an efficient model for probation (including the parole). Item 121 of the activity program of the fifteenth Government of the Republic of Lithuania, approved by Decree №XI-52 “Regarding the program of the Government of the Republic of Lithuania”, passed by the Parliament of the Republic of Lithuania on the 9-th of December in the year 2008, foresees development of the efficient probation system (suspended sentence, early discharge from the punishment and the release on parole from correctional institutions), which is oriented towards management of the risk of the persons’ repeated delinquent behavior, which creates the conditions for securing social security, for reducing recurrence of the cases of delinquent deeds and, particularly, for reducing of the number of the people, staying in the places of imprisonment. Creation of the probation model is also foreseen in the conception of the probation system in Lithuania, approved by Decree № 220 “Regarding the conception of the probation system in Lithuania and approval of the activities plan of implementation of the conception of the probation system in Lithuania”, as well as in the Government’s long-term evolution strategy, which was approved by Decree № IX-1187 of the Parliament of the Republic of Lithuania on the 12-th of November in the year 2002, and in the National crime prevention and control program, approved by Decree № IX-1383 of the Parliament of the Republic of Lithuania on the 20-th of March in the year 2003. However no scientific researches on the content of the model to be strived for have been performed.

In addition, it should be noted that although the legal acts of international organizations (the United Nations, the European Union) are one of the sources of the norms of penal law, no explicit examination of parole release has been executed in their context yet. Evaluation of the conformity of Lithuania’s laws to the legal acts of international organizations is very interesting and

important, since it helps to highlight the inaccuracies and deficiencies of the national regulation, foresee the priority directions of leveling and means of Lithuania's laws on execution on penalties and the international legal acts, as well as the Framework Decision 2008/947/JHA of the Council of the European Union of 27 November 2008 on the application of the principle of mutual recognition to judgements and probation decisions with the view to the supervision of probation measures and alternative sanctions.¹ Implementation of the said document is of an especial relevance for Lithuania's system of parole release therefore the potential changes in legislation by harmonizing the national legislation with the legislation of the European Union in the area are analyzed in the dissertation study.

The object of the study. One of the legal institutions of the punishment realization, i.e. the release on parole from correctional institutions, is investigated in the dissertation research from the legal comparative point of view. The dissertation research covers the legal relations, appearing as the result of application of the release on parole (setting, realization and abrogation) towards the imprisoned convicts. The norms of the international and national juridical acts on the punishment realization, which regulate the release on parole, and the juridical doctrine of the punishment realization, brought forward by Lithuania and foreign countries, is analyzed in the present thesis.

The aim of the study. *The aim* of the dissertation study is to reveal the concept of parole release (the characteristics, content, concept, objectives) and identify whether the existing **legal** instruments allow for the possibility to continue correcting a person, convicted with an imprisonment without his/her isolation from the society. While explicating this goal, it should be noted that the dissertation is aimed at creation of the theoretical grounds for the release on parole and at ascertaining how to model an efficient system of setting and realization of the release on parole, which is oriented towards management of the risk of the persons' repeated delinquent behavior, which creates the conditions for securing security of the society, for reducing recurrence of delinquent deeds and of the number of imprisoned convicts.

The tasks of the study. *The tasks* of the dissertation study are the following:

1) to identify the position of the parole release within the legal system, define the characteristics of the institution, formulate the clear legal concept of the term and separate the parole release from similar legal institutes;

¹Framework Decision 2008/947/JHA of the Council of the European Union of 27 November 2008 on the application of the principle of mutual recognition to judgements and probation decisions with the view to the supervision of probation measures and alternative sanctions (OL 2008 L 337, 102 p.)

- 2) provide an overview of the types of parole release and perform a retrospective analysis of historical dialectics of parole release;
- 3) reveal the purpose of parole release;
- 4) perform a comprehensive analysis of the problems, related to application of parole release;
- 5) perform a complex examination of the process of execution of parole release.

The scientific recency of the work. The innovation of the dissertation study is revealed by the following essential provisions.

1. Complex comparative legal analysis. It should be noted that a parole release from correctional institutions has not been examined in the Lithuania's law theory of execution of penalties within the legal comparative view. There have been separate studies of the topic however it should be noted that the parole release is not studied as a whole. However, in order to see which problems are there in the legal regulation and implementation of the said institution, there is a need for a systematic and thorough knowledge of parole release, which will provide the possibility to foresee the essential deficiencies of regulation of parole release and the means for their elimination. The author of the dissertation is the first to examine the parole release namely within the legal view – until now more attention was dedicated to analyzing of the practical aspects of implementation of the institution. The author of the dissertation for the first time analyzes the release on parole from the juridical point of view, whereas till now the aspects of practical implementation of this institution have been more analyzed in Lithuania. The doctrine in the sphere of the release on parole has been successfully developed in the foreign states (the United States of America, the United Kingdom, Sweden, Canada, Russia); however, it should be stressed that usually it is related with analysis of the separate elements of this institution or of the other aspects.

2. The originality of the ideas, contained in the dissertation study.

2.1. The new legal concept of parole release. While analyzing the concept of the release on parole, it was noticed that the range of concepts of the release on parole in different legal systems and in different countries is sufficiently wide. An important result of the present scientific study is that it provides a definition of the parole release from correctional institutions. In addition, the parole release is separated from a similar criminal law institution – early discharge from the punishment. According to the author, this fact will assist in avoidance of certain confusion and identification of the release on parole with the early discharge from the punishment.

2.2. An innovative topic of the research. The present dissertation study discusses the purpose, historical development, criteria for application of parole release and evaluation of the said criteria, the legal status of persons, released from the correctional institutions on parole and the

grounds for execution and end of parole release. The aforementioned aspects have not yet been broadly discussed inside Lithuania's science.

2.3. A quality-wise new view of social rehabilitation and control of the persons on parole release from correctional institutions. The dissertation study provides a target regulation of the parole release model, based on application of social rehabilitation (social assistance and approved psychological and social rehabilitation programmes) and modern methods of control of behaviour (electronic surveillance) to the convicted persons. It should be noted that a completely new and progressive point of view upon the convict's social rehabilitation, which is related with management of the risk of the convicts' repeated delinquent behavior and with identification and elimination of the criminogenic factors (demands), is formulated in the present dissertation research.

All of the above is viewed as innovations in the doctrine of penal law and shows the scientific innovation of the study.

The significance of the work. The dissertation study has a theoretical and practical value – it can be especially useful in Lithuanian legislation as it highlights the problems of legal regulation of penal laws and foresees the measures for overcoming the said problems, develops the conceptual basis for improvement of legal norms. The author of the dissertation presents the proposals for designing specific provisions of the Punishments' Execution Code and the Law on Probation for the purpose of avoiding of harmful (inefficient) legal regulation in the area of application and execution of parole release. The scientific discussions about the release on parole may be valuable in legislation, seeking for creation of the legal environment, meant for realization of this institution in Lithuania. Of course, certain aspects, analyzed in the present dissertation research, continue to serve as the subject of perspective juridical debates (the economic possibilities of incorporation of the halfway home into the legal system); however, the analysis, done herein, creates the primary field for further research and discussions. Besides, attention should be drawn to the fact that the results of this work will be important while considering the perspectives of implementation of electronic monitoring in Lithuania. Till now there is no sufficient theoretical substantiation of electronic monitoring in our country. However, each solution and, particularly, such important one as incorporation of the new tool of realization of criminal responsibility into the national legal system, should be accepted only on the grounds of the substantiated and objective results of the scientific research. Thus, the dissertation research forms the primary basis for assessment of the social, juridical, cultural and economic presumptions for application of electronic monitoring in Lithuania and submits the answers towards the following questions: Firstly, would electronic monitoring be efficient within the framework of the punishment system of Lithuania?

Secondly, which qualities make electronic monitoring (if its application will be approved) more advantageous in comparison with the other alternative methods? Thirdly, what should be the forms of its realization? Besides, it should be noted that importance of evaluation of the risk of the repeated delinquent behavior is analyzed in this scientific work and the trends of application of its results are discussed herein; this would serve as quite important theoretical grounds for implementation of the mentioned methods in the probation (parole) system of Lithuania.

While summarizing the above-mentioned statements, it should be noted that the proposals, submitted by the author of the dissertation, may be valuable and realized both in legislation as well as in the scientific and practical activity, whereas certain urgent problems may serve as the theme of the expanded scientific discussions in future. The present Dissertation Study (its conclusions and proposals) should result in a positive effect to both to representatives of social working sciences and the specialists of execution of parole release, in addition the dissertation is expected to become a decent educational material for students.

The hypothesis of the study. The concept (the meaning, assignment and content) of the release on parole has not been formulated in the theory of the law on the punishment realization. The legal mechanism of regulation of setting and realization of the release on parole is not efficient.

The maintained statements of the dissertation study:

1. A parole release is a type of early release from a correctional institution, the content of which includes monitoring, covering social rehabilitation and control measures.
2. Application of parole release must be related to specific criteria, the most important of which is the risk of repeated criminal behavior by the convicted.
3. The persons, prepared for parole release from correctional institutions must be trained to live in the society.
4. Parole release can be applied by a non-court institution and the entity, applying the parole release must be provided with the information, necessary in order to make an impartial and rational decision, therefore evaluation of the risk of repeated criminal behaviour by the convicted and preparation of social conclusions must be performed at correctional institutions.
5. The scope of application of parole release must not be narrowed, the penal law must provide more types of parole release.
6. Execution of parole release is related to an efficient institutional system as well as a system of supervisory measures, oriented to execution of approved behaviour correction programmes and modern means of verification of behaviour of convicted persons.

7. The means for monitoring of the persons on parole release from correctional institutions and the special duties must be directed towards the management of the risk of repeated criminal behaviour by the convicted and elimination of crime-breeding factors.

8. The persons on parole release from correctional institutions must be applied the sanctions, related with the changes in the legal status of the person, early termination of monitoring must also be foreseen.

The main sources of the study. The main sources of research, used in the present dissertation, are as follows: the juridical acts of the European Union and recommendations of international organizations, including the United Nations and European Council, the other juridical acts, which regulate the release on parole from correctional institutions as well as jurisprudence of the European Human Rights Court, of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania, of the Supreme Administrative Court of Lithuania, the scientific theory of the criminal law and of the law of Lithuania on the punishment realization, the lawsuits on realization of the release on parole, the scientific literature about the criminal process and social work, the scientific applied research, etc.

The methodology of the study. The dissertation study is based on theoretical and empirical scientific researching methods. The method of **systematic analysis** was used for examination of parole release within the system of criminal, penal proceedings' and penal laws' norms, by evaluating the logical connections between the norms and their consistency. The method of **abstraction** helped to separate the characteristics of parole release, by using the method of **summation** the characteristics were synthesized and the theoretical legal concept of parole release was formulated. The **comparative historical** method provided the possibility to perform the retrospective analysis of parole release, get familiarized with the beginnings of the institution and the trends of its development within the historical dialectics, evaluate its social importance and benefits, get familiarized with its positive and negative characteristics, forecast which model would be more acceptable in Lithuania today. By employing the method of **comparison** success was reached in attempts to compare the provisions of international organizations' and the national legal acts and foreign countries' and Lithuania's practice in the area of application and execution of parole release. The **empirical study** in the dissertation was based by the method of **documents' analysis**. The jurisprudence of European Court of Human Rights (8 decisions), the Constitutional Court of the Republic of Lithuania (4 decisions) and the Supreme Administrative Court of the Republic of Lithuania (4 decisions), pertaining to individual aspects of parole release was examined in the dissertation study. In addition, the analysis of documents covered: 1) the analysis of the court practice when applying and repealing parole release (100 district court decisions were examined), which created the basis for conclusions with regard to the trends of court practice, taking into

consideration the character of criminal activities, executed by a person, the number of convictions and the duration of the imposed imprisonment; 2) the analysis of parole release cases (100 cases of monitoring of convicts on parole release has been selected and examined), which provided the possibility to confirm the hypothesis of the dissertation study that at present the execution of parole releases in Lithuania is inefficient; 3) the legal expertise of draft laws, regulating the grounds for application of parole release (4 draft laws), which revealed the trends of criminal legislation policy in the area of parole release.

Approbation of the results of the study. The results of the investigation were approbated at the Penitentiary law and activity chair of the Social policy faculty of the Mykolas Romeris university. The results of the investigation may be used while delivering lectures according to the following syllabuses. i. e. “Progressive alternatives instead of imprisonment”, “Basics of penitentiary activity in correctional institutions and correctional inspections”, “Penitentiary (the punishment realization) law”, as well as while improving the policy of the punishment realization and while developing the other scientific research in the sphere of the release on parole.

The structure of the dissertation study. The dissertation study consists of the introduction, overview of the research, description of the methodology, the main discourse part, the conclusions and proposals, the list of reference literature and the list of reference scientific publications.

The problems to be investigated are considered in the *introduction* of the thesis; the most important circumstances, which substantiate urgency of the thesis, are revealed herein; the essential provisions, revealing novelty of the thesis, are submitted as well as the subject under investigation, the purpose and tasks of the thesis are named; the hypothesis is formulated, importance (the value) of the thesis is defined and the statements of the dissertation to be defended are introduced.

The *first* part of the main discourse – „The parole conception: theory reflections in legal acts” is dedicated to the analysis of the theory of parole release, examination of the concept (purpose, types) and the genesis of the institution. The dissertation research starts with the scientific cognition of the release on parole; it is considered, if this institution is to be acknowledged as the kind of release from the set punishment; its peculiarities are revealed; the relation between the release on parole and early discharge from the punishment is discussed. The main models (types) of the release on parole and their indications are considered in detail in this part.

Seeking for creation of the versatile, standpoint about variety of conceptions (models) of this institution, evolution of the release on parole is analyzed in the dissertation research because perception of the essence of the modern model of the release on parole, disclosure of its content,

identification of the factors, influencing its formation and foreseeing of perspectives of the further evolution, according to the author of the dissertation, is impossible without the analysis of the historic world outlook.

The *second* part – „The parole decision making issue: legal regulation and socium needs“ deals with the relevant problems of application of parole release – the subject of application, the scope, criteria (material and formal grounds) and the problems, pertaining to their evaluation. The legislator’s efforts to make the conditions of the release on parole stricter are criticized in the dissertation research; the author of the dissertation sticks to the position that the grounds for the release on parole should not be narrowed, whereas its kinds – explicated, seeking for application of the punishment in the form of imprisonment less often. Besides, the criteria of application of this institution (the tangible and formal grounds) and the problems of their assessment are discussed. Simultaneously, the level of reliability of the existing in Lithuania, however, non-approved methods of evaluation of the convict’s risk and demands are considered. Moreover, it is noticed that the release on parole in Lithuania and the convicts’ special duties are not related with the criteria of the risk of the repeated delinquent behavior and criminogenic factors (demands); it is discussed, if the trial is expedient while imposing the release on parole and the other constructive measures, which would help to secure the objective and rational setting of the release on parole and individualization of the imposed supervision measures, are searched for.

The *third* part – „The theoretical and practical aspects of parole enforcement“ discusses the process of execution of parole release, a great deal of attention is dedicated to the search for an optimum institutional model for execution of parole release, questions whether it would be viable to incorporate electronic monitoring into Lithuania’s penal system, the efficiency of special behaviour correction programmes is analyzed, in addition, a discourse on the legal base for parole release, the legal status of the persons on parole from correctional institutions and termination of parole release is developed. The dissertation research provides the analysis of conformity of the duties, foreseen by the law for the persons, released on parole, with the principles of proportionality and expediency of responsibility as well as the trends of imprisonment of the system of these duties. While analyzing the duties of the persons, who were released on parole from correctional institutions, implementation of electronic monitoring is substantiated not only by practical arguments (interests) about the crime prevention and about saving of the state’s funds, through the latter are also very important. This position is also substantiated by the principle of justice. It is particularly this principle, which requires the balanced, graded, versatile and exhaustive system of conditions for the release on parole, which would incorporate the progressive modern measures as well. Simultaneously the author analyzes the possibilities of mitigation of the legal

status of the persons, released on parole, and tries to draw attention towards the necessity of fixing the legal measures, meant for mitigation of the legal status of the persons, released on parole, with taking into consideration their behavior within the period of their release on parole, in the laws of the Republic of Lithuania on realization of the set punishments, by referring to the progressive principle of serving the sentence.

Conclusions and Proposals

1. At present the doctrine of execution of penalties and the laws do not define the concept of parole release from correctional institutions. The analysis of the legal norms for parole release, performed in the dissertation creates the grounds for relating it with specific characteristics (conventionality, self-sufficiency within the legal system, without isolation of the supervision from the society) and the institution of early release. It is proposed to use the following legal definition of parole release from correctional institutions in the doctrine: parole release from a correctional institution is a conditional type of early release from a correctional institution by performing supervision of the convicted person (social rehabilitation and control).

2. It should be stated that the existing legal regulation of parole release foresees only one type of release. The juridical acts of international organizations induce expansion of application of the release on parole. Regarding that issue it would be rational to set a wider range of parole types in Lithuanian legal acts. This would secure a wider application of the release on parole and would reduce the number of the imprisoned convicts. Taking the aforementioned into consideration, herewith we propose to foresee an automatic parole release system for the persons, convicted to short-time imprisonment and a special parole release for target groups of convicts (parole with electronic monitoring, parole for special programmes of social rehabilitation).

3. It should be noted that there exists a straight and regular relation between the content and objectives of parole release. Only the adequate mechanism of realization of the release on parole, built in the law on the punishment realization, enables to achieve the goals of the release on parole. Moreover, cognition of the goals of the release on parole predetermines the possibility of evaluation of efficiency of this institution as well. Thus, while analyzing, if the legal norms of the punishment realization in Lithuania regulate appropriately the legal relations of the release on parole, the necessity of ascertaining the purpose of this institution appears. The following purposes of the release on parole may be formulated in the theory and, if it is necessary, in the juridical acts: 1) social objectives – ensuring of public safety, efficient convict related risk management and reduction of recurrence of criminal activities; 2) economic objectives – decrease of the number of persons,

kept at correctional facilities resulting in the reduction of the costs from the state budget for the persons, undergoing their penalties in imprisonment institutions. By reducing the number of convicts at least by 1000, the state would save at least appr. 3 million Litas per year.

4. Decisions regarding parole release are made by the court of law, which quite frequently results in inefficient examination of parole cases, inappropriately individualized conditions for parole and further problems of re-socialization of convicts. The results of the dissertation study give reasons to state that the decisions regarding parole release should be made by a non-court institution, since that would ensure an appropriate individualization of the parole release and the monitoring conditions. Thus, the courts would be less loaded; the mechanical application of the law would be avoided and the appropriate individualization of the release on parole and of its supervision conditions would be secured.

5. Appropriate preparation of a convict for the parole release from a correctional institution is of an especial importance, since it is the factor, determining the successful social re-integration of the convict. However the convicts, kept in correctional institutions in Lithuania are not appropriately prepared for social life, which results in further problems of integration into the society. Preparation of convicts for parole release must be substantially improved, creating the conditions for formation of the convict's skills for living within the society, encouraging and motivating further changes in his/her asocial behaviour.

6. It should be noted that the results of evaluation of the risk of recurrent criminal acts by the convict alone create grounds for forecasting of the measures to be taken in order to prevent the person from committing more crime. Therefore it is necessary to correspondingly improve the application of parole release:

6.1. The criteria for application of parole release in the Punishments' Execution Code must be provided *expressis verbis*.

6.2. The purposeful grounds for parole release must be related with the evaluation of the risk of recurrence, crime-breeding factors (needs), the results of participation in the social rehabilitation, motivation of social behaviour as well as with the behaviour during the stay at the correctional institution and the interests of the crime victim.

6.3. The conditions of the parole release must be individualized taking the above criteria into consideration.

7. The court, which makes the decision with regard to parole release, has no possibilities to refer to reliable information, evidencing that the convicted person is not going to perform new criminal acts. Seeking that the subject/entity, which takes the decision on the release on parole, would have had sufficient *facts concludentia*, while submitting the convicts to be released on

parole from correctional institutions, it is also necessary to prepare the social conclusion. Therefore, when making a proposal to apply parole release in regard to a person, it is necessary to prepare a pretrial social report, which would reflect the information on the personality of the convict, his/her social surroundings, the risk level and crime-breeding factors (needs), the recommended monitoring conditions and the opinion of the crime victim.

8. At present the punishments' execution law does not specifically define the grounds for execution of parole release. It should be noted that the grounds for execution of parole release constitutes the essence of the principle of justness, therefore it is advisable to state the said grounds in the law in the express manner.

9. Talking of the institutional parole management system it should be noted that in most Member States of the European Union imprisonment and probation (parole) systems are separated. Meanwhile in Lithuania the system is subordinate to one institution and parole release is executed by correctional inspections. In our opinion, it would be viable to separate the execution of parole release and authorize national probation authorities to execute the said function.

10. The *de facto* and *de jure* monitoring of parole in Lithuania fails to include social rehabilitation. Due to the said reason, it would be advisable to define in the law that the supervision of parole release is an aggregate of interrelated means of social rehabilitation and control, intended for motivation of the convicted person to observe the norms of social behaviour and reducing the level of risk of recurrence of his/her criminal behaviour.

11. The character, duration and severity of monitoring of the persons on parole release from correctional institutions in Lithuania are not individualized. The analysis, performed in the dissertation study gives reasons to state that the character, duration and severity of monitoring of parole release must be individualized and based by the risk level and crime-bred needs of the convict. The nature, duration and intensity of monitoring should be differentiated, i.e. the highly risky convicts should be controlled more intensively (the high-level control). Besides, the law should foresee the possibility for changing the conditions of monitoring of the release on parole, with taking into consideration these factors and their alterations.

12. The existing system of the duties, established for the persons on parole release is not comprehensive, the content of the regulated duties fails to comply with the principles of proportionality and viability of obligations. Therefore it is necessary to define the general rights and obligations of the persons on parole release from correctional institutions, as well as the mechanism for implementation of special obligations. In addition, it is advisable to incorporate the new special obligations – the obligation to foster and nurture the children, care of their health, support them, create the conditions for their harmonious development, in order for them to be ready

for self-sufficient life in the society (in the cases, where there is a proposal to release a convict on parole, since he/she has underage children), the obligation to cover the damage, done by the convict's criminal activities, to work, not to use influencing or intoxicating substances. In addition, in our opinion the entity, making the decision with regard to parole release must be authorized to have the discretion to apply other obligations or restrictions, not prescribed by the law.

13. At present the laws do not foresee the possibility of application of electronic monitoring of the convicts, though the electronic mechanism of monitoring of the convicts is quite widely used in the world's practice in the punishment realization. Successful application of electronic monitoring in the mentioned countries is stipulated by three main aspects. Firstly, it is based on the profound (from the point of view of the content) inheritance, polished by the theory on the punishment realization. Secondly, the states, which offer the electronic mechanism of monitoring of convicts, have created the strictly defined system of regulation of such activity. Thirdly, the symbiosis of all three presumptions secured that this form of monitoring of convicts in these states is acknowledged as the successful one. Lithuania, observing the foreign state's successful practice, investigates the possibility for application of similar forms of monitoring of convicts at its own territory. Electronic monitoring in Lithuania could be incorporated into the legal system as an optimal sanction for the convicts, who have committed the criminal offences, or careless, non-severe or severe crimes or as the alternative process compulsion means. In our opinion, application of electronic monitoring in Lithuania would be perspective; it could serve both as a separate type, meant for the purposive groups of the convicts, released on parole, and as the tool of control of certain other commitments. Seeking for this goal, the grounds and order of setting and realization of electronic monitoring should be fixed in the law. It should be noted that, after having optimized the system of control, the parole services could be more oriented towards the social rehabilitation of convicts. Thus, the number of the law transgressions, committed by the persons, released on parole from correctional institutions, would become reduced.

14. The analysis, done in the dissertation research, revealed the minor situation in the sphere of the social rehabilitation (social aid and psychological and social rehabilitation programs) of the persons, released on parole from correctional institutions. Lithuania's laws do not define what is social rehabilitation of the persons on parole release from correctional institutions. Secondly, a vivid dissonance is observed while comparing the content of social integration of the convicts, released on parole from correctional institutions, and the principles of application of the efficient program. From the logical point of view, there is no correlation between the content (means) of the program and its goals. Such logical grotesque (combination of the contraries) predetermines the fact that the existing program is of the educative nature; thus, it does not

essentially influence the convict's behavior, does not stipulate changes in his/her behavior and does not reduce the level of risk. However, the most efficient rehabilitation and correctional programs are oriented towards alteration of the convict's behavior and way of thinking, whereas their principal goal is to change the demands of the persons, inclined to committing crimes, which are related with the delinquent behavior. Therefore it is necessary to define in the law that social rehabilitation is the execution of social assistance and psychological and social rehabilitation programmes for the purpose of ensuring social adaptation and reintegration of a person on parole release from a correctional institution, and social assistance are social services of provision of information, consultations and mediation, intended for creation of the conditions for the convict to develop his/her abilities and possibilities to self-sufficiently resolve his/her social problems, retain social relations with the society as well as provision of assistance in overcoming social exclusion. Only after having substituted the allusion towards the social rehabilitation with the social rehabilitation *de facto*, i.e. after having approbated the programs, oriented towards alteration of the convict's behavior and way of thinking as well as towards the demands of the person, inclined to commit crimes, which are related with the delinquent behavior, there would be the possibility for consideration, if participation in them would be compulsory.

15. The existing system of penalties, imposed on persons on parole release is not efficient. The sanctions, imposed on persons on parole release from correctional institutions should be more closely related with the tightening of their legal status, establishing additional obligations or imposing more severe monitoring. The sanctions should be proportionate to the character of the executed violation. In addition, it would be viable to specifically define the content of irregularities of the persons on parole release by differentiating them into severe and not severe. In addition, the obligation to observe the work ethic requirements, imposed on the persons on parole release from correctional institutions should be eliminated, since in this case persons are arraigned when implementing their labour relations.

16. No procedure for termination of supervision of parole release earlier to the expiry of the established time period of supervision in case the person on parole release has successfully executed the conditions for parole release is foreseen in Lithuania. In our opinion, such a situation fails to conform to the principle of fair and progressive serving of sentence. Referring to the aforementioned, it would be advisable to provide in the law that the persons on parole release from correctional institutions can be applied an early termination of supervision of parole release.

17. To summarize it should be noted that no penal law provides for any essential changes in the process of implementation of parole release from correctional institutions. Taking the aforementioned into consideration, some complex changes in the Punishments' Execution Code are

necessary, which, together with the Law on Probation would create favourable legal conditions for development of a parole system, oriented to convicts related risk management, reduction of recurrence of criminal activities and ensuring of public safety.

THE LIST OF SCIENTIFIC PUBLICATIONS

1. Mesonienė S. Legal Comparative Aspects of Parole Release // *Jurisprudencija*. 2006. T. 5 (83). P. 73 – 81.
2. Mesonienė S. Electronic Monitoring in the Penal System: International and National Context // *Jurisprudencija*. 2004. T. 54 (44). P. 47 – 57.

CURRICULUM VITAE

Simona Mesonienė was born 2 February 1974 in Vilnius.

Education:

1981 – 1992 Vilnius Secondary School No. 23, Certificate of Secondary Education.

1994 – 2000 Lithuania's Law University, the Faculty of Police, Qualification Degree of Master of Science at Law.

2002 – 2009 Post-graduate studies at Mykolas Romeris University, Faculty of Social Policy, Department of Penitentiary Law and Activities.

Work experience:

1996 – 2000 Senior Inspector, Correction Inspection of Vilnius Chief Police Commissioner's Office.

2000 – 2002 Senior Inspector, Vilnius Correction Inspection of Prisons Department under the Ministry of Justice of the Republic of Lithuania.

2001 – 2003, 2008 – 2009 Lecturer at Mykolas Romeris University, Faculty of Social Policy, Department of Penitentiary Law and Activities.

2002 – 2006 Senior Specialist, Department of Criminal Law of Legal Institutions Department of the Ministry of Justice of the Republic of Lithuania.

2006 – till present, Deputy Director of Department of Criminal Law of the Ministry of Justice of the Republic of Lithuania.

Simona Mesonienė

LYGTINIS PALEIDIMAS IŠ PATAISOS ĮSTAIGŲ: TEISINIAI IR SOCIALINIAI ASPEKTAI

Santrauka

Tiriamoji problema. Lygtinio paleidimo sampratos (sąvokos) pažinimas yra organiška bausmių vykdymo teisės doktrinos, kaip vienalyčio darinio, dalis, tačiau šio instituto reikšmė teisės normose ir teorijoje (moksle) nėra atskleista. Analizuojant tiek užsienio šalių, tiek ir nacionalinę doktriną, galime atrasti skirtingų, neretai viena kitai prieštaraujančių, lygtinio paleidimo sampratos koncepcijų. Teoriniam požiūriui į lygtinio paleidimo esmę būdingas nuomonių blaškymasis – vieni teoretikai laiko, kad ši baudžiamosios atsakomybės realizavimo forma yra atleidimo nuo bausmės rūšis, tačiau kitos dalies mokslininkų nuomone, toks diferencijavimas nėra pagrįstas. Be to, lygtinio paleidimo samprata istorinėje dialektikoje kito nuo griežtos sankcijos iki jos antipodo – malonės (anglų k. slap of the wrist) sampratos, migravo jo vieta ir Lietuvos teisės aktuose – lygtinis paleidimas buvo baudžiamosios teisės (atleidimo nuo bausmės), o šiuo metu yra kitos teisės šakos, t.y. bausmių vykdymo teisės institutas. Minėti aspektai kelia nemažai konceptualių doktrininį klausimų, o atsakymų į juos paieška yra tapusi permanentine bausmių vykdymo teisės mokslo problema. Todėl pirmoji disertacinio tyrimo teorinė problema susijusi su lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų požymių išgvildinimu, lokalizavimu teisės sistemoje ir galiausiai – definicijos pažinimu.

Antra, lygtinio paleidimo skyrimo ir vykdymo praktikos kazusai verčia nuolat diskutuoti apie šio instituto faktišką poveikį nuteistojo socialaus elgesio ugdymui. Lygtinio paleidimo skyrimo mechanizmas turi užtikrinti, kad ši išankstinio paleidimo iš laisvės atėmimo vietų forma būtų taikoma subjektui, kurį įmanoma toliau taisyti neizoliuotą nuo visuomenės, o skyrimo pagrindai turi leisti objektyviai nuspręsti lygtinio paleidimo pagrįstumą, tikslingumą ir priežiūros sąlygų individualizavimą. Lygtinio paleidimo vykdymo procesas turi būti nukreiptas į nuteistojo pakartotinio nusikalstamo elgesio rizikos valdymą ir kriminogeninių veiksmų neutralizavimą, tačiau dabartinė teisinio reguliavimo struktūra neįgalina pasiekti šių tikslų. Tarp lygtinio paleidimo skyrimo ir vykdymo proceso bei jo veiksmingumo egzistuoja organiškas ir dėsningas tarpusavio ryšys, tačiau akivaizdu, kad esama lygtinio paleidimo skyrimo ir vykdymo logika nesudaro prielaidų kalbėti apie šio instituto veiksmingumą *de facto*. Tai rodo viena pagrindinių baudžiamosios justicijos Lietuvoje trūkumų – dažnas ir ilgalaikis laisvės atėmimo bausmės taikymas. Lietuvos Respublikoje, lyginant su kitomis Europos Sąjungos valstybėmis, vis

dar išlieka didelis laisvės atėmimo bausmę atliekančių asmenų skaičius (2008 m. sausio 1 d. Lietuvoje buvo 234 įkalintų asmenų 100 000 tūkst. gyventojų, tuo tarpu Europos Sąjungos valstybėse šis skaičius yra žymiai mažesnis, pavyzdžiui, Danijoje – 63, Vokietijoje – 89, Vengrijoje – 149. Pagal šį rodiklį Lietuva užima trečią vietą Europos Sąjungos valstybėse. Tai inspiruoja ne tik efektyvių lygtinio paleidimo skyrimo pagrindų, bet ir naujos vykdymo tvarkos mokslines paieškas. Pastangos rasti objektyvias ir racionalias išvardytų trūkumų šalinimo priemonės paskatino disertaciniame tyrime abstrahuoti tokias svarbias teorines problemas, kaip lygtinio paleidimo taikymo apimties optimalumas, šio instituto taikymo formalijų ir turiningųjų kriterijų (pagrindų) reguliavimo pakankamumas ir jų vertinimo metodologinis pagrįstumas, taip pat institucinės lygtinio paleidimo skyrimo ir vykdymo sistemos trūkumai, nuteistųjų rengimo ankstesniam paleidimui iš laisvės atėmimo vietos spragos, priežiūros priemonių nuteistiesiems veiksmingumas ir pakankamumas.

Apibendrinant pažymėtina, kad lygtinio paleidimo skyrimas ir vykdymas yra konceptuali lygtinio paleidimo efektyvumo grandis, todėl disertaciniame darbe būtent šios srities problematikai skiriama daug dėmesio.

Mokslo darbo temos aktualumas. Pasirinktos temos aktualumą lemia kelios svarbiausios aplinkybės.

1. *Bausmių vykdymo teisės teorijos spragos.* Įvertinę Lietuvos bausmių vykdymo teisės doktriną, matome, kad čia mažai dėmesio skiriama teisinei lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų sampratos (sąvokos) analizei. Tačiau nežinant tyrimo objekto (lygtinio paleidimo) prasmės, nėra galimybių diskutuoti ir apie jo socialinius aspektus bei įgyvendinimo problemas. Todėl vienas veiksmų, atskleidžiančių šio disertacinio darbo aktualumą yra siekis užpildyti bausmių vykdymo teisės mokslo spragas lygtinio paleidimo sampratos srityje.

2. *Lygtinio paleidimo skyrimo ir vykdymo reguliavimo trūkumai.* 2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojo naujasis Bausmių vykdymo kodeksas, tačiau pastebėtina, kad progresyvios teisinio reguliavimo naujovės lygtinio paleidimo srityje įdiegtos nebuvo. Lyginant senojo BK 54² straipsnio ir bausmių vykdymo kodekso nuostatas, įtvirtinančias lygtinį paleidimą, matyti, kad esmingų pakeitimų neįvyko, šio instituto racionalus, vientisas ir nuoseklus vykdymo mechanizmas įtvirtintas nebuvo. Visa tai verčia diskutuoti apie lygtinio paleidimo skyrimo ir vykdymo optimizavimo kryptis ir mokslinio tyrimo forma iširti ir įvertinti lygtinio paleidimo skyrimo pagrindus, valdymo sistemą ir priežiūros procese dalyvaujančių institucijų įgaliojimus, jų bendradarbiavimo mechanizmą, svarbiausias nuostatas, susijusias su asociacijų ir savanorių veikla, taip pat socialinės išvados rengimo, pakartotinio nusikalstamo elgesio rizikos vertinimo ir individualaus darbo su nuteistuoju pagrindus, nuteistųjų priežiūros vykdymo tvarką, nuteistųjų teisinę padėtį, jos

švelninimo bei griežtinimo taisyklės. Disertaciniame tyrime akcentuojama būtinybė spręsti svarbiausius klausimus, susijusius su teisėtumo principo užtikrinimu, – jame diskutuojamas siektinas lygtinio vykdymo ir nutraukimo, priežiūros vykdymo sustabdymo pagrindų, taip pat lygtinį paleidimą vykdančių institucijų, įstaigų ir jų pareigūnų veiksmų bei sprendimų apskundimo tvarkos reguliavimas.

3. *Visuomeninių santykių socialinė svarba.* Būtina atkreipti dėmesį į tai, kad strateginiai Lietuvos Respublikos valstybės teisės aktai nustato būtinybę sukurti veiksmingą probacijos (įskaitant lygtinį paleidimą) modelį. Penkioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės veiklos programos, patvirtintos Lietuvos Respublikos Seimo 2008 m. gruodžio 9 d. nutarimu Nr. XI-52 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“ 121 punktas numato plėtoti veiksmingą probacijos (bausmės vykdymo atidėjimo, lygtinio atleidimo nuo bausmės prieš terminą ir lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų) sistemą, orientuotą į asmenų pakartotinio nusikalstamo elgesio rizikos valdymą, sudarančią sąlygas užtikrinti visuomenės saugumą, mažinti nusikalstamų veikų recidyvus ir ypač sumažinti laisvės atėmimo vietose esančių asmenų skaičių. Probacijos modelio sukūrimas taip pat numatytas Probacijos sistemos Lietuvoje koncepcijoje, patvirtintoje Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. vasario 21 d. nutarimu Nr. 220 „Dėl probacijos sistemos Lietuvoje koncepcijos ir probacijos sistemos Lietuvoje koncepcijos įgyvendinimo priemonių plano patvirtinimo“, taip pat Valstybės ilgalaikės raidos strategijoje, patvirtintoje Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. lapkričio 12 d. nutarimu Nr. IX-1187, bei Nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programoje, patvirtintoje Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. kovo 20 d. nutarimu Nr. IX-1383. Tačiau mokslinių tyrimų, koks turėtų būti siektinas šio modelio turinys, nėra atlikta.

Taip pat pažymėtina, kad nors tarptautinių organizacijų (Jungtinių Tautų, Europos Tarybos) teisės aktai yra vienas iš bausmių vykdymo teisės normų šaltinių, tačiau lygtinis paleidimas jų kontekste iki šiol nebuvo eksplikuotai nagrinėtas. Lietuvos įstatymų atitikties tarptautinių organizacijų teisės aktams įvertinimas yra svarbus ir įdomus, nes padeda išryškinti nacionalinio reguliavimo netikslumus bei trūkumus, numatyti Lietuvos bausmių vykdymo įstatymų ir tarptautinių organizacijų teisės aktų prioritetines niveliavimo kryptis ir priemones. Taip pat 2008 m. lapkričio 27 d. priimtas Europos Sąjungos Tarybos pamatinis sprendimas 2008/947/TVR dėl teismo sprendimų ir sprendimų dėl lygtinio nuteisimo tarpusavio pripažinimo principo taikymo siekiant užtikrinti lygtinio atleidimo priemonių ir alternatyvių sankcijų priežiūrą.² Šio dokumento įgyvendinimas yra itin aktualus Lietuvos lygtinio paleidimo sistemai, todėl disertaciniame tyrime

²2008 m. lapkričio 27 d. Europos Sąjungos Tarybos pamatinis sprendimas 2008/947/TVR dėl teismo sprendimų ir sprendimų dėl lygtinio nuteisimo tarpusavio pripažinimo principo taikymo siekiant užtikrinti lygtinio atleidimo priemonių ir alternatyvių sankcijų priežiūrą (OL 2008 L 337, 102 p.)

analizuojami galimi teisėkūros pokyčiai harmonizuojant nacionalinę teisę su Europos Sąjungos teise šioje srityje.

Tyrimo objektas. Teisiniu lyginamuoju požiūriu disertaciniame tyrime tiriamas vienas bausmių vykdymo teisės institutų – lygtinis paleidimas iš pataisos įstaigų. Disertacinis tyrimas apima teisinius santykius, atsirandančius dėl lygtinio paleidimo taikymo (skyrimo, vykdymo ir panaikinimo) nuteistiesiems laisvės atėmimo bausme. Šiame darbe yra nagrinėjamos tarptautinių ir nacionalinių bausmių vykdymo teisės aktų, reglamentuojančių lygtinį paleidimą, normos, Lietuvos ir užsienio valstybių bausmių vykdymo teisės doktrina.

Tyrimo tikslas. Disertacinio tyrimo *tikslas* – atskleisti lygtinio paleidimo sampratą (požymius, turinį, sąvoką, tikslus) bei išsiaiškinti, ar esami **teisiniai** instrumentai nulemia galimybę toliau taisyti nuteistą laisvės atėmimo bausme neizoliuotą nuo visuomenės. Eksplikuojant šį tikslą, pažymėtina, kad disertaciniu darbu siekiama sukurti lygtinio paleidimo teorinius pagrindus ir nustatyti, kaip sumodeliuoti veiksmingą lygtinio paleidimo skyrimo ir realizavimo sistemą, orientuotą į asmenų pakartotinio nusikalstamo elgesio rizikos valdymą, sudarančią sąlygas užtikrinti visuomenės saugumą, mažinti nusikalstamų veikų recidyvus ir laisvės atėmimo vietose esančių asmenų skaičių.

Tyrimo uždaviniai. Pažymėtini šie disertacinio tyrimo *uždaviniai*:

- 1) identifikuoti lygtinio paleidimo vietą teisės sistemoje, įvardyti šiam institutui būdingus požymius, suformuluoti aiškią teisinę šio termino sąvoką ir atriboti lygtinį paleidimą nuo panašių teisės institutų;
- 2) apžvelgti lygtinio paleidimo rūšis bei atlikti lygtinio paleidimo istorinės dialektikos retrospektyvinę analizę;
- 3) atskleisti lygtinio paleidimo paskirtį (tikslus);
- 4) visapusiškai ištirti lygtinio paleidimo skyrimo teorines ir procedūrines problemas;
- 5) kompleksiškai išnagrinėti lygtinio paleidimo vykdymo procesą.

Darbo mokslinis naujumas. Disertacinio darbo naujumą atskleidžia šios esminės jo nuostatos.

1. Kompleksinė lyginamoji teisinė analizė. Pažymėtina, kad iki šiol lygtinis paleidimas iš pataisos įstaigų kaip atskiras bausmių vykdymo teisės institutas Lietuvos bausmių vykdymo teisės teorijoje teisiniu lyginamuoju rakursu kompleksiškai nagrinėtas nebuvo. Šia tema yra pavienių darbų (publikacijų, mokslinių tyrimų), tačiau verta pastebėti, kad juose lygtinis paleidimas tiriamas ne kaip vienalytė visuma, o tik fragmentiškai. Tačiau to nepakanka, siekiant įsigilinti, kokie nesklandumai slypi šio instituto teisiniame reguliavime ir realizavime, todėl būtinas sisteminis ir visapusiškas lygtinio paleidimo pažinimas. Būtent tai leidžia numatyti esminius

lygtinio paleidimo reguliavimo trūkumus ir priemones, kaip juos pašalinti. Disertantė pirmą kartą būtent teisiniu požiūriu nagrinėja lygtinį paleidimą, tuo tarpu Lietuvoje iki šiol labiau buvo analizuojami šio instituto praktiniai įgyvendinimo aspektai. Užsienio valstybėse (Jungtinės Amerikos Valstijos, Jungtinė Karalystė, Švedija, Kanada, Rusija) doktrina lygtinio paleidimo srityje yra sėkmingai plėtojama, tačiau būtina pabrėžti, kad dažniausia ji susijusi su atskirų šio instituto komponentų arba kitų aspektų analize.

2. Disertacinio darbo idėjų originalumas.

2.1. Nauja lygtinio paleidimo teisinė sąvoka. Analizuojant lygtinio paleidimo sampratą, pastebėta, kad skirtingose teisinėse sistemose ir skirtingose šalyse lygtinio paleidimo sąvokų spektras yra pakankamai platus. Todėl disertaciniu tyrimu mėginama rasti atsakymą, kas teorine prasme laikytina lygtiniu paleidimu. Taigi, svarbus šio mokslinio tyrimo rezultatas yra tas, kad minėtos analizės pagrindu apibrėžiama lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų definicija. Be to, lygtinis paleidimas atribojamas nuo panašaus baudžiamosios teisės – lygtinio atleidimo nuo bausmės prieš terminą instituto. Tai autorės nuomone, padės išvengti tam tikros painiavos ir lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų bei lygtinio atleidimo nuo bausmės prieš terminą tapatinimo.

2.2. Novatoriška mokslinio tyrimo tematika. Šiame disertaciniame tyrime diskutuojama lygtinio paleidimo paskirtis, istorinė raida, taikymo kriterijai ir jų vertinimas, asmenų lygtinai paleistų iš pataisos įstaigų teisinė padėtis, lygtinio paleidimo vykdymo ir pasibaigimo pagrindai. Iki šiol išvardyti aspektai Lietuvos moksle plačiai aptariami nebuvo.

2.3. Kokybiškai naujas požiūris į asmenų, lygtinai paleistų iš pataisos įstaigų, socialinę reabilitaciją ir kontrolę. Disertaciniame tyrime pateikiamas siektinas lygtinio paleidimo modelio reguliavimas, pagrįstas socialinės reabilitacijos (socialinės pagalbos ir aprobuotų psichologinės ir socialinės reabilitacijos programų) bei šiuolaikinių elgesio kontrolės metodų (elektroninio stebėjimo) taikymu nuteistiesiems. Verta pastebėti, kad disertaciniame tyrime formuluojamas visiškai naujas ir progresyvus požiūris į nuteistojo socialinę reabilitaciją, kuri susiejama su nuteistųjų pakartotinio nusikalstamo elgesio rizikos valdymu ir kriminogeninių veiksmų (poreikių) identifikavimu bei šalinimu.

Visa tai vertintina, kaip naujovės bausmių vykdymo teisės doktrinoje ir rodo mokslinį darbo naujumą.

Tyrimo reikšmė. Verta paminėti, kad atliktas disertacinis tyrimas turi tiek teorinę tiek ir praktinę vertę. Mokslinės diskusijos apie lygtinį paleidimą gali būti vertingos teisėkūroje, siekiant sukurti palankią teisinę aplinką vykdyti šį institutą Lietuvoje. Disertaciniame tyrime išryškinti bausmių vykdymo įstatymo teisinio reguliavimo problemos (trūkumai) ir netikslumai bei numatytos priemonės, kaip juos įveikti, sudaro conceptualius pagrindus, leidžiančius tobulinti teisės normas.

Be kita ko, disertantė pateikia pasiūlymus, kaip konstruoti konkrečias Bausmių vykdymo kodekso ir Probacijos įstatymo nuostatas, idant būtų išvengta ydingo (neveiksmingo) teisinio reguliavimo lygtinio paleidimo skyrimo ir vykdymo srityje. Žinoma, kai kurie disertaciniame tyrime nagrinėti aspektai ir toliau išlieka perspektyvinių teisinių debatų objektu (pusiaukelės namų inkorporavimo į teisinę sistemą ekonominės galimybės), tačiau jame atlikta analizė jau sukuria pirminę dirvą tolimesniems tyrimams ir diskusijoms.

Be to, būtina atkreipti dėmesį į tai, kad šio darbo rezultatai bus reikšmingi svarstant elektroninio stebėjimo įdiegimo perspektyvas Lietuvoje. Iki šiol mūsų šalyje dar nėra pakankamo teorinio elektroninio monitoringo pagrindimo. Tačiau kiekvienas sprendimas, ypač toks svarbus kaip naujos baudžiamosios atsakomybės realizavimo priemonės inkorporavimas į nacionalinę teisinę sistemą, turi būti priimamas tik pagrįstų ir objektyvių mokslinių tyrimų rezultatų pagrindu. Todėl disertacinis tyrimas suformuoja pirminį pagrindą vertinti elektroninio stebėjimo taikymo socialines, teisines, kultūrines, ekonomines prielaidas Lietuvoje ir pateikia atsakymus į šiuos klausimus: pirma, ar elektroninis stebėjimas būtų efektyvus Lietuvos bausmių sistemos kontekste, antra, kuo elektroninis stebėjimas (jeigu nutartume jį taikyti) yra pranašesnis, negu kiti alternatyvus būdai ir, trečia, kokios turėtų būti jo realizavimo formos. Be kita ko, pažymėtina, kad šiame mokslo darbe analizuojama pakartotinio nusikalstamo elgesio rizikos vertinimo svarba ir diskutuojamos jo rezultatų panaudojimo kryptis, ir tai bus gana svarbus minėtų metodikų diegimo Lietuvos probacijos sistemoje teorinis pagrindas.

Šis disertacinis tyrimas (jo išvados ir pasiūlymai) turėtų duoti teigiamą efektą ne tik bausmių vykdymo teisės doktrinos, bet ir baudžiamosios teisės, socialinio darbo mokslų atstovams, taip pat ir lygtinio paleidimo vykdymo institucijoms, tikimasi, kad jis taps nebloga mokomąja medžiaga studentams. Režiumuojant pažymėtina, kad disertantės pateikti pasiūlymai gali būti vertingi ir realizuojami tiek teisėkūroje, tiek mokslinėje ir praktinėje veikloje, o kai kurios keliamos problemos ateityje gali tapti platesnių mokslinių diskusijų tema.

Tyrimo hipotezė. Bausmių vykdymo teisės teorijoje nėra suformuluota lygtinio paleidimo samprata (sąvoka, paskirtis, turinys). Teisinis lygtinio paleidimo skyrimo ir vykdymo reguliavimo mechanizmas nėra veiksmingas.

Ginamieji disertacinio tyrimo teiginiai:

1. Lygtinis paleidimas yra išankstinio paleidimo iš pataisos įstaigų rūšis, jo turinį sudaro priežiūra, apimanti socialinės rehabilitacijos ir kontrolės priemonės.

2. Lygtinio paleidimo skyrimas turi būti siejamas su konkrečiais kriterijais, *expressis verbis* įtvirtintais įstatyme.

3. Asmenys, rengiami lygtiniam paleidimui iš pataisos įstaigų, turi būti ugdomi gyventi visuomenėje.

4. Lygtinį paleidimą galėtų skirti neteisminė institucija, ir subjektas, skiriantis lygtinį paleidimą, turi būti aprūpintas informacija, reikalinga priimti objektyvų ir racionalų sprendimą, todėl laisvės atėmimo vietose būtina vykdyti nuteistųjų pakartotinio nusikalstamo elgesio rizikos vertinimą ir rengti socialines išvadas.

5. Lygtinio paleidimo skyrimo apimtis neturi būti siaurinama, bausmių vykdymo įstatyme turi būti numatyta daugiau lygtinio paleidimo rūšių.

6. Lygtinio paleidimo vykdymas yra sietinas su kokybiškai veiksminga institucine, o taip pat priežiūros priemonių sistema, orientuota į aprobuotų elgesio pataisos programų vykdymą ir šiuolaikines nuteistųjų elgesio patikros priemones.

7. Asmenų, lygtinai paleistų iš pataisos įstaigų, priežiūros priemonės ir specialiosios pareigos turi būti nukreiptos į jo pakartotinio nusikalstamo elgesio rizikos valdymą ir kriminogeninių veiksmų šalinimą.

8. Asmenims, lygtinai paleistiems iš pataisos įstaigų, turi būti taikomos susijusios su jo teisinės padėties pokyčiais poveikio priemonės, turi būti numatytas priežiūros nutraukimas prieš terminą.

Mokslo darbo pagrindiniai šaltiniai. Šios disertacijos pagrindiniai tyrimo šaltiniai yra Lietuvos baudžiamieji ir bausmių vykdymo įstatymai, Europos Sąjungos teisės aktai ir tarptautinių organizacijų – Jungtinių Tautų bei Europos Tarybos, rekomendacijos, kiti teisės aktai, reglamentuojantys lygtinį paleidimą iš pataisos įstaigų, taip pat Europos Žmogaus teisių teismo, Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo jurisprudencija, Lietuvos baudžiamosios ir bausmių vykdymo teisės mokslo teorija, lygtinio paleidimo vykdymo bylos, baudžiamojo proceso, socialinio darbo mokslų literatūra, mokslo taikomieji ir kiti tyrimai.

Tyrimo metodologija. Disertacinis tyrimas yra pagrįstas teoriniais (sisteminės analizės, abstrakcijos, apibendrinimo, lyginamuoju istoriniu, lyginimo) ir empiriniu (dokumentų analizės) mokslinio tyrimo metodais.

Sisteminės analizės metodas taikytas tiriant lygtinį paleidimą baudžiamųjų, baudžiamojo proceso ir bausmių vykdymo įstatymų normų sistemoje, vertinant šių normų loginius ryšius bei vidinę darną. Šis metodas sudarė prielaidas identifikuoti lygtinio paleidimo vietą teisės sistemoje. Sistemine analize tapo veiksmingu instrumentu kompleksiškai nagrinėjant lygtinį paleidimą, nes tik visapusiškas šio instituto pažinimas leido suvokti svarbiausias ir opiausias jo problemines vietas bei nubrėžti pagrindines jų sprendimo kryptis.

Abstrakcijos metodo pagalba buvo išskirti lygtinio paleidimo požymiai, o **apibendrinimo** – šie požymiai buvo sintezuoti ir suformuluota teorinė lygtinio paleidimo teisinė sąvoka.

Lyginamasis istorinis metodas leido atlikti lygtinio paleidimo retrospektyvinę analizę, pažinti šio instituto ištakas ir vystymosi tendencijas istorinėje dialektikoje. Istorinės pasaulėžiūros analizė tyrimas sudarė galimybes įvertinti lygtinio paleidimo socialinę svarbą ir naudą, pažinti šio instituto modelių teigiamas ir neigiamas savybes, prognozuoti, kuris jų būtų priimtinesnis šiandien Lietuvoje.

Lyginimo metodu buvo sugretintos tarptautinių organizacijų ir nacionalinių teisės aktų, reguliuojančių lygtinį paleidimą, nuostatos, taip pat užsienio valstybių ir Lietuvos praktika lygtinio paleidimo skyrimo ir vykdymo srityje.

Empirinis tyrimas disertaciniame darbe atliktas **dokumentų analizės** metodu. Gilintasi į Europos žmogaus teisių teismo (8 sprendimai), Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo (4 sprendimai) ir Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo (4 sprendimai) jurisprudenciją, susijusią su atskirais lygtinio paleidimo aspektais. Taip pat dokumentų analizė disertaciniame tyrime apėmė: 1) Teismų praktikos, skiriant ir panaikinant lygtinį paleidimą analizę (nagrinėta 100 asmens bylų), kuri sudarė pagrindą daryti išvadas dėl teismų praktikos tendencijų, atsižvelgiant į asmens padarytos nusikalstamos veikos pobūdį, teistumų skaičių ir paskirtos laisvės atėmimo bausmės trukmę. 2) Lygtinio paleidimo vykdymo bylų analizę (atrinkta ir išnagrinėta 100 nuteistųjų lygtinio paleidimo priežiūros bylų), kuri leido patvirtinti disertacinio tyrimo hipotezę, kad lygtinio paleidimo vykdymas šiuo metu Lietuvoje nėra efektyvus. 3) Įstatymų projektų, reguliuojančių lygtinio paleidimo skyrimo pagrindus, teisinę ekspertizę (4 įstatymų projektai), kuri atskleidė baudžiamosios politikos tendencijas lygtinio paleidimo srityje.

Tyrimo rezultatų aprobavimas. Tyrimo rezultatai yra aprobuoti Mykolo Romerio universiteto Socialinės politikos fakulteto Penitencinės teisės ir veiklos katedroje. Tyrimo rezultatai galės būti naudojami dėstant studijų programas „Progresyvios alternatyvios laisvės atėmimui“, „Penitencinės veiklos pagrindai pataisos įstaigose ir pataisos inspekcijose“, „Penitencinė (bausmių vykdymo) teisė“, taip pat tobulinant bausmių vykdymo teisės aktus ir vystant kitus mokslinius tyrimus lygtinio paleidimo srityje.

Disertacinio tyrimo struktūra. Disertacinis tyrimas pasižymi darnia vidine logine struktūra. Jį sudaro įvadas, tyrimų apžvalga, metodologijos aprašas, dėstomoji dalis, išvados ir pasiūlymai, literatūros sąrašas, mokslinių publikacijų sąrašas.

Disertacijos *įvade* aptariamos tiriamosios problemos, išryškinamos svarbiausios aplinkybės, pagrindžiančios darbo aktualumą, pateikiamos esminės nuostatos, atskleidžiančios

darbo naujumą, taip pat įvardijamas tyrimo objektas, darbo tikslas ir uždaviniai, suformuluojama hipotezė, apibūdinama darbo reikšmė (vertė) bei pristatomi ginamieji disertacijos teiginiai.

Pirmoji disertacinio tyrimo dėstomoji dalis – „Lygtinio paleidimo samprata: teorijos refleksijos teisės aktuose“ yra skirta lygtinio paleidimo teorijos analizei, sampratos (sąvokos, paskirties, rūšių) ir šio instituto genezės nagrinėjimui. Disertacinis tyrimas pradedamas lygtinio paleidimo moksliniu pažinimu, svarstoma, ar šis institutas laikytinas atleidimo nuo bausmės rūšimi, išskiriami jo ypatumai, diskutuojama apie lygtinio paleidimo ir lygtinio atleidimo nuo bausmės prieš terminą santykį. Šioje dalyje detalai aptariami pagrindiniai lygtinio paleidimo modeliai (rūšys) ir jų požymiai. Tam, kad susidaryti įvairiapusį požiūrį apie šio instituto koncepciją (modelių) įvairovę, toliau disertaciniame tyrime nagrinėjama lygtinio paleidimo raida, nes šiuolaikinio lygtinio paleidimo modelio esmės suvokimas, jo turinio atskleidimas, faktorių, veikiančių jo formavimą, identifikavimas ir tolesnės raidos perspektyvų numatymas, disertantės nuomone, neįmanomas be istorinės pasaulėžiūros analizės.

Antrojoje disertacijos dalyje – „Lygtinio paleidimo skyrimo problema: teisinis reguliavimas ir sociumo poreikiai“ nagrinėjamos aktualios lygtinio paleidimo skyrimo teorinės ir praktinės problemos – lygtinio paleidimo taikymo apimtis, taikymo kriterijai (materialieji ir formalieji pagrindai) ir jų vertinimo problemos. Disertaciniame tyrime kritikuojamos įstatymo leidėjo pastangos griežtinti lygtinio paleidimo sąlygas ir laikomasi pozicijos, kad lygtinio paleidimo pagrindai neturi būti siaurinami, o jo rūšys – eksplikuojamos, siekiant kuo rečiau taikyti laisvės atėmimo bausmę. Be to, aptariami šio instituto taikymo kriterijai (materialieji ir formalieji pagrindai) ir jų vertinimo problemos. Kartu svarstoma, ar Lietuvoje esami neaprobuoti nuteistojo rizikos ir poreikių vertinimo metodai yra patikimi. Taip pat pastebima, kad Lietuvoje lygtinis paleidimas ir specialiosios nuteistųjų pareigos nėra siejami su pakartotinio nusikalstamo elgesio rizikos ir kriminogeninių veiksnių (poreikių) kriterijais, diskutuojama, ar skiriant lygtinį paleidimą yra tikslingas teismo procesas ir ieškoma kitų konstruktyvių priemonių, kurios padėtų užtikrinti objektyvų ir racionalų lygtinio paleidimo skyrimą ir skiriamų priežiūros priemonių individualizavimą.

Disertacinio tyrimo dėstymas baigiamas *trečia* dalimi „Lygtinio paleidimo vykdymo teoriniai ir praktiniai aspektai“, skirta baigiamajam lygtinio paleidimo etapui – vykdymo procesui, kurioje dėmesys skiriamas optimalaus institucinio lygtinio paleidimo vykdymo modelio paieškoms, sprendžiama, ar tikslinga inkorporuoti į Lietuvos bausmių sistemą elektroninį stebėjimą, analizuojamas specialių elgesio pataisos programų veiksmingumas, be to vystomas diskursas apie lygtinio paleidimo vykdymo teisinius pagrindus, asmenų, lygtinai paleistų iš pataisos įstaigų, teisinę padėtį, ir lygtinio paleidimo panaikinimą. Disertaciniame tyrime nagrinėjama įstatyme lygtinai

paleistiems asmenims nustatytų pareigų atitiktis proporcingumo bei atsakomybės tikslingumo principams ir šių pareigų sistemos tobulinimo kryptys. Analizuojant asmenų, lygtinai paleistų iš pataisos įstaigų, pareigas, elektroninio stebėjimo įdiegimas grindžiamas ne tik praktiniais nusikaltimų prevencijos ir valstybės lėšų taupymo argumentais (interesai), nors jie taip pat yra itin svarbūs. Ši pozicija grindžiama ir teisingumo principu. Būtent šis principas reikalauja subalansuotos, laipsniškos, visapusiškos ir išsamios lygtinio paleidimo sąlygų sistemos, į kurią būtų inkorporuotos ir pažangios (proporcingos) šiuolaikinės priemonės. Kartu autorė analizuoja ir lygtinai paleistųjų teisinės padėties švelninimo galimybes bei mėgina atkreipti dėmesį į tai, kad vadovaujantis progresyvaus bausmių atlikimo principu, Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo įstatymuose turėtų būti nustatytos teisinės priemonės švelninti lygtinai paleistųjų teisinę padėtį, atsižvelgiant į jų elgesį lygtinio paleidimo laikotarpiu.

Išvados ir pasiūlymai

1. Šiuo metu bausmių vykdymo doktrina ir įstatymai neapibrėžia lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų sąvokos. Disertacijoje atlikta lygtinio paleidimo teisės normų analizė sudaro pagrindą sieti ją su specifiniais požymiais (sąlyginumu, savarankiškumu teisės sistemoje, priežiūra neizoliuojant nuo visuomenės) ir išankstinio paleidimo institutu. Siūlytina doktrinoje vartoti pateikiamą lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų teisinę apibrėžtį – lygtinis paleidimas iš pataisos įstaigos – tai sąlyginė išankstinio paleidimo iš pataisos įstaigos rūšis, vykdamas nuteistojo priežiūrą (socialinę reabilitaciją ir kontrolę).

2. Konstatuotina, kad pagal esamas teisinis lygtinio paleidimo reguliavimas numato tik vieną šio paleidimo rūšį. Tuo tarpu tarptautinių organizacijų teisės aktai skatina plėsti lygtinio paleidimo taikymą. Todėl Lietuvos bausmių vykdymo įstatymuose būtų tikslinga ir racionalu nustatyti kelias lygtinio paleidimo rūšis. Tai užtikrintų platesnį lygtinio paleidimo taikymą ir leistų sumažinti laisvės atėmimo vietose laikomų asmenų skaičių. Atsižvelgiant į tai, siūlytume BVK numatyti automatinio lygtinio paleidimo sistemą nuteistiesiems trumpomis laisvės atėmimo bausmėmis ir specialų lygtinį paleidimą tikslinėms nuteistųjų grupėms (lygtinis paleidimas su elektroniniu stebėjimu, lygtinis paleidimas specialioms socialinės reabilitacijos programoms).

3. Pažymėtina, kad lygtinio paleidimo tikslus pasiekti įgalina tik adekvatus bausmių vykdymo įstatyme sukonstruotas lygtinio paleidimo vykdymo mechanizmas. Taigi, tarp lygtinio paleidimo turinio ir tikslų egzistuoja objektyvus ir dėsningas ryšys. Be to, lygtinio paleidimo tikslų pažinimas nulemia galimybę įvertinti ir šio instituto veiksmingumą. Todėl analizuojant, ar Lietuvos bausmių vykdymo teisės normos tinkamai reguliuoja lygtinio paleidimo teisinius santykius, randasi

poreikis nustatyti, kas laikytina šio instituto paskirtimi. Teorijoje ir, prireikus, teisės aktuose, gali būti formuluojami šie lygtinio paleidimo tikslai: 1) socialiniai tikslai - visuomenės saugumo užtikrinimas, veiksmingas nuteistųjų rizikos valdymas ir nusikalstamų veikų recidyvo mažinimas; 2) ekonominiai tikslai – laisvės atėmimo vietose laikomų asmenų skaičiaus ir valstybės biudžeto išlaidų laisvės atėmimo bausmei vykdyti mažinimas (sumažinus šį skaičių bent 1000, valstybė sutaupytų mažiausia apie 3 mln. Lt. per metus).

4. Sprendimus dėl lygtinio paleidimo Lietuvoje priima teismas, o tai dažnai lemia neefektyvų lygtinio paleidimo bylų nagrinėjimą, netinkamai individualizuotas lygtinio paleidimo sąlygas ir tolesnes nuteistųjų resocializacijos problemas. Disertacinio tyrimo rezultatai leidžia teigti, kad sprendimus dėl lygtinio paleidimo galėtų priimti neteisminė institucija, kompetentinga spręsti tik vienos rūšies – lygtinio paleidimo taikymo klausimus. Tokiu būdu sumažėtų teismų krūvis, būtų išvengta mechaniško įstatymo taikymo ir užtikrintas tinkamas lygtinio paleidimo ir jo priežiūros sąlygų individualizavimas.

5. Tinkamas nuteistojo parengimas lygtiniam paleidimui iš pataisos įstaigų yra ypač reikšmingas ir lemiantis sėkmingą nuteistojo socialinę reintegraciją veiksny. Tačiau Lietuvos teorija ir praktika rodo, kad laisvės atėmimo bausmę atliekantys nuteistieji nėra reikiamai paruošiami socialiniam gyvenimui (nėra lavinami kognityviniai įgūdžiai, nebendradarbiaujama su socialinėmis tarnybomis, neteikiama darbo, gyvenamojo būsto paieškos pagalba, nėra tarpinių bausmės vykdymo įstaigų), o pozityvi praktika yra fragmentiška (vykdomi atskiri Europos Sąjungos projektai). Tai nulemia tolimesnės integracijos į visuomenę problemas. Nuteistųjų rengimas lygtinai paleisti etape turi būti esmingai tobulinamas, sudarant sąlygas formuoti nuteistojo gyvenimo visuomenėje įgūdžius, skatinti ir motyvuoti tolesnius jo asocialaus elgesio pokyčius.

6. Pažymėtina, kad tik pakartotinio nusikalstamo elgesio rizikos vertinimo rezultatai sudaro pagrindą prognozuoti priemones, kurių reikia imtis, kad nuteistasis nebe nusikalstų. Tai lemia objektyvų sprendimą dėl lygtinio paleidimo ir tinkamą nuteistojo priežiūros individualizavimą. Todėl būtina tobulinti lygtinio paleidimo taikymo (skyrimo) procedūrą šiomis kryptimis:

6.1. Bausmių vykdymo įstatyme lygtinio paleidimo skyrimo kriterijai turi būti įtvirtinti *expressis verbis* forma.

6.2. Turiningieji lygtinio paleidimo pagrindai turi būti siejami su nuteistųjų rizikos vertinimu, kriminogeniniais veiksniais (poreikiais), dalyvavimo socialinėje rehabilitacijoje rezultatais, elgesiu bausmės atlikimo metu ir nukentėjusio asmens interesais. Atsižvelgiant į išvardytus kriterijus turi būti individualizuojamos lygtinio paleidimo sąlygos.

7. Teismas, priimantis sprendimą dėl lygtinio paleidimo, neturi galimybių remtis patikima informacija, pagrindžiančia, kad nuteistasis nedarys naujų nusikalstamų veikų, tinkamai vykdys nustatytas lygtinio paleidimo pareigas, sugebės gyventi visuomenėje, laikydamasis socialinės tvarkos taisyklių. Tam, kad subjektas, priimantis sprendimą dėl lygtinio paleidimo, turėtų pakankamai *facta concludentia*, teikiant nuteistuosius lygtiniam paleidimui iš pataisos įstaigos, būtina parengti ir socialinę išvadą, kurioje atspindėtų duomenys apie nuteistojo asmenybę, jo socialinę aplinką, rizikos lygį ir kriminogeninius veiksnius (poreikius), rekomenduojamas priežiūros sąlygas ir nukentėjusio asmens nuomonę.

8. Šiuo metu įstatymas konkrečiai neapibrėžia nuteistųjų priežiūros pagrindų. Pažymėtina, kad lygtinio paleidimo vykdymo pagrindas sudaro teisėtumo principo esmę, todėl siūlytina įstatyme juos aiškiai išdėstyti.

9. Kalbant apie probacijos institucinę valdymo sistemą, pažymėtina, kad daugumoje Europos Sąjungos valstybių laisvės atėmimo ir probacijos (parolio) vykdymo sistemos yra atskiros. Tuo tarpu Lietuvoje šios sistemos yra pavaldžios vienai institucijai ir laisvės atėmimo bausmių vykdymui joje skiriama kur kas daugiau dėmesio, negu probacijai. Be to, Lietuvoje lygtinį paleidimą vykdo pataisos inspekcijos, nors visose užsienio valstybėse, kur probacijos vykdymas pavestas valstybinei bausmių vykdymo institucijai, ją vykdo probacijos (parolio) tarnybos. Atsižvelgiant į tai, Lietuvoje būtų atsieti lygtinio paleidimo ir kitų alternatyvų laisvės atėmimui vykdymą ir įgalinti jį vykdyti nacionalines probacijos tarnybas.

10. Lietuvoje probacijos priežiūra *de facto* ir *de jure* neapima socialinės rehabilitacijos. Dėl šių priežasčių siūlytume įstatyme apibrėžti, kad lygtinio paleidimo priežiūra yra visuma tarpusavyje suderintų socialinės rehabilitacijos ir kontrolės priemonių, kuriomis siekiama motyvuoti nuteistąjį laikytis socialinių elgesio normų ir mažinti jo pakartotinio nusikalstamo elgesio rizikos lygį.

11. Lietuvoje asmenų, lygtinai paleistų iš pataisos įstaigų, priežiūros pobūdis, trukmė ir intensyvumas nėra individualizuojami. Disertaciniame darbe atlikta analizė sudaro sąlygas konstatuoti, kad lygtinio paleidimo priežiūros pobūdis, trukmė ir intensyvumas turi būti individualizuojami ir grindžiami nuteistojo rizikos lygiu bei kriminogeniniais (veiksniais) poreikiais. Priežiūros pobūdis, trukmė ir intensyvumas turi būti diferencijuojami - aukštos rizikos nuteistiesiems turi būti nustatoma aukšto lygio (intensyvi) kontrolė. Be to, įstatyme turi būti nustatyta galimybė keisti lygtinio paleidimo priežiūros sąlygas, remiantis šiais faktoriais ir jų pokyčiais.

12. Esama pareigų, nustatomų lygtinai paleistiesiems, sistema nėra išsami, reguliuojamų pareigų turinys neatitinka proporcingumo ir atsakomybės tikslingumo principų. Todėl įstatyme

būtina nustatyti asmenų, lygtinai paleistų iš pataisos įstaigų bendrąsias teises ir pareigas, taip pat specialiųjų pareigų įgyvendinimo mechanizmą. Kartu siūlytina inkorporuoti naujas specialiąsias pareigas - pareigą dorai auklėti ir prižiūrėti vaikus, rūpintis jų sveikata, išlaikyti juos, sudaryti sąlygas visapusiškai ir harmoningai vystytis, kad vaikai būtų parengti savarankiškam gyvenimui visuomenėje (tais atvejais, kai nuteistąjį siūloma lygtinai paleisti, nes jis turi nepilnamečių vaikų), pareigą atlyginti nusikalstama veika padarytą žalą, dirbti, nevartoti narkotinių ar psichotropinių medžiagų ir alkoholinių gėrimų. Be to, manytume, kad subjektas, priimantis sprendimą dėl lygtinio paleidimo, turi būti įgalintas turėti diskreciją skirti ir kitus įstatyme nenustatytus įpareigojimus ar draudimus.

13. Šiuo metu įstatymai nenumato galimybės taikyti elektroninio stebėjimo nuteistiesiems, nors elektroninis nuteistųjų priežiūros mechanizmas yra pasaulio bausmių vykdymo praktikoje pakankamai plačiai naudojamas. Elektroninės priežiūros sėkmingą taikymą minėtose šalyse sąlygoja trys pagrindiniai aspektai. Pirma, remiamasi giliu (turinio požiūriu) ir nugludintu bausmių vykdymo teorijos paveldu. Antra, valstybės, taikančios elektroninį nuteistųjų priežiūros mechanizmą, yra sukūrusios griežtai apibrėžtą tokios veiklos reglamentavimo sistemą. Trečia, vakarų valstybės gali remtis elektroninio monitoringo taikymo ilgalaikės praktikos pamokomis. Tik visų trijų prielaidų simbiozė garantavo, kad ši nuteistųjų priežiūros forma ją taikančiose valstybėse gali būti pripažinta kaip sėkminga. Lietuva matydama sėkmingą užsienio valstybių praktiką tiria galimybę panašias nuteistųjų priežiūros formas taikyti ir savo krašte. Lietuvoje elektroninis stebėjimas galėtų būti inkorporuotas į teisės sistemą kaip optimali sankcija nuteistiesiems, padariusiems baudžiamuosius nusižengimus arba neatsargius, nesunkius ar apysunkius nusikaltimus ar kaip alternatyvi procesinės prievartos priemonė. Manytume, kad būtų perspektyvu Lietuvoje taikyti elektroninį stebėjimą ir kaip atskirą rūšį tikslinėms lygtinai paleistųjų grupėms, ir kaip tam tikrų kitų įpareigojimų kontrolės priemonę. Tam tikslui elektroninio monitoringo skyrimo ir vykdymo pagrindai ir tvarka turi būti įtvirtinti įstatyme. Pažymėtina, kad optimizavus kontrolės sistemą, probacijos tarnybų galima būtų labiau orientuoti į nuteistųjų socialinę reabilitaciją. Tokiu būdu sumažėtų teisės pažeidimų, kuriuos padaro asmenys, lygtinai paleisti iš pataisos įstaigų.

14. Disertaciniame tyrime atlikta analizė atskleidė, kad itin minorinė situacija yra socialinės reabilitacijos (socialinės pagalbos bei psichologinės ir socialinių reabilitacijos programų) vykdymo asmenims, lygtinai paleistiems iš pataisos įstaigų, srityje. Lietuvos įstatymai netgi neįtvirtina, kas laikytina socialine pagalba būtent šiems nuteistiesiems. Antra, lyginant Lygtinai paleistų iš pataisos įstaigų socialinės integracijos programos turinį su efektyvios programos taikymo principais matyti aiškus disonansas. Logiškai tarpusavyje nedera ir programos turinys (priemonės) su jos tikslais. Toks loginis groteskas (priešingybių derinys) lemia, kad galiojanti programa tėra švietėjiško pobūdžio,

todėl esmingai neveikia nuteistojo elgesio, nesąlygoja jo elgesio pokyčių ir nemažina rizikos lygio. Tuo tarpu veiksmingiausios reabilitacinės ir korekcinės programos yra orientuotos į elgesio ir mąstymo keitimą, o jų pagrindinis tikslas – pakeisti nusikalsti linkusio žmogaus poreikius, susijusius su nusikalstamu elgesiu. Todėl įstatyme reikalinga apibrėžti, kad socialinė reabilitacija – socialinės pagalbos ir psichologinės ir socialinės reabilitacijos programų vykdymas, siekiant užtikrinti asmens, lygtinai paleisto iš pataisos įstaigos, socialinę adaptaciją ir reintegraciją, o socialinė pagalba – informavimo, konsultavimo ir tarpininkavimo socialinės paslaugos, kuriomis siekiama sudaryti sąlygas nuteistajam ugdyti ar stiprinti gebėjimus ir galimybes savarankiškai spręsti savo socialines problemas, palaikyti socialinius ryšius su visuomene, taip pat padėti įveikti socialinę atskirtį. Tik esamą aliuziją į socialinę reabilitaciją pakeitus socialine reabilitacija *de facto*, t.y. aprobavus orientuotas į elgesio ir mąstymo keitimą ir nusikalsti linkusio žmogaus poreikius, susijusius su nusikalstamu elgesiu, programas būtų galima spręsti ir dėl to, ar dalyvavimas jose turi būti privalomas.

15. Galiojanti nuobaudų, skiriamų lygtinai paleistiems asmenims, sistema nėra veiksminga. Poveikio priemonės, taikomos asmenims, lygtinai paleistiems iš pataisos įstaigų, turėtų būti labiau susietos su jų teisinės padėties griežtinimu, nustatant papildomas pareigas ar skiriant intensyvesnę priežiūrą. Poveikio priemonės turi būti proporcingos padaryto pažeidimo sunkumui ir pobūdžiui. Be to, būtų tikslinga konkrečiai apibrėžti lygtinai paleistųjų drausmės pažeidimų sudėtis, diferencijuojant juos į nesunkius ir sunkius. Taip pat reikėtų eliminuoti asmenų, lygtinai paleistų iš pataisos įstaigos, pareigą laikytis darbo drausmės, nes šiuo atveju atsakomybėn asmenys traukiami realizuojant darbo teisinius santykius.

16. Lietuvoje nėra numatyta lygtinio paleidimo priežiūros nutraukimo procedūra nepasibaigus priežiūros terminui, tuomet, kai lygtinai paleistas asmuo sėkmingai vykdė lygtinio paleidimo sąlygas. Tokia situacija mūsų požiūriu neatitinka teisingo ir progresyvaus bausmių atlikimo principo. Remiantis tuo, manytume, kad įstatyme būtų tikslinga nustatyti, kad asmenims, lygtinai paleistiems iš pataisos įstaigų, gali būti taikomas lygtinio paleidimo priežiūros nutraukimas prieš terminą.

17. Apibendrinant pažymėtina, kad naujieji bausmių vykdymo įstatymai esminių pakeitimų lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų realizavimo procese nenustato. Lygtinio paleidimo skyrimo pagrindų, jo vykdymo turinio analizė leidžia teigti, kad esamas lygtinio paleidimo skyrimo ir vykdymo mechanizmas nepadaeda pasiekti pagrindinio šio instituto tikslo – sėkmingos nuteistųjų socialinės reabilitacijos ir pakartotinės nusikalstamos veikos rizikos mažinimo. Todėl siūlytina įstatyme suformuluoti tokią lygtinio paleidimo įgyvendinimo sistemą, kuri padėtų pasiekti lygtiniam paleidimui iškeltus socialinius ir ekonominius tikslus. Atsižvelgiant į tai būtini kompleksiniai BVK

pakeitimai, kurie kartu su Probacijos įstatymu sudarytų palankias teisinės sąlygas sukurti probacijos sistemą, orientuotą į nuteistųjų rizikos valdymą, nusikalstamų veikų recidyvų mažinimą ir visuomenės saugumo užtikrinimą.

MOKSLINIŲ PUBLIKACIJŲ SĄRAŠAS

3. Mesonienė S. Teisiniai lyginamieji lygtinio paleidimo aspektai// Jurisprudencija. 2006. T. 5 (83). P. 73 – 81.
4. Mesonienė S. Elektroninis monitoringas bausmių sistemoje: tarptautinis ir nacionalinis kontekstas// Jurisprudencija. 2004. T. 54 (44). P. 47 – 57.

GYVENIMO APRAŠYMAS

Simona Mesonienė gimė 1974 m. vasario 2 d. Vilniuje.

Išsilavinimas:

1981 – 1992 m. Vilniaus m. 23-oje vidurinėje mokykloje įgytas vidurinis išsilavinimas.

1994 – 2000 m. studijos Lietuvos teisės universiteto Policijos fakultete. Įgytas teisės magistro kvalifikacinis laipsnis.

2002 – 2009 m. doktorantūros studijos Mykolo Romerio universiteto Socialinės politikos fakulteto Penitencinės teisės ir veiklos katedroje.

Darbo patirtis:

1996 – 2000 m. Vilniaus m. Vyriausiojo policijos komisariato pataisos darbų inspekcijos vyresnioji inspektoriė.

2000 – 2002 m. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos Vilniaus m. pataisos inspekcijos vyresnioji inspektoriė.

2001 – 2003 m., 2008 m. – iki šio laiko – Mykolo Romerio universiteto Socialinės politikos fakulteto Penitencinės teisės ir veiklos katedros lektoriė.

2002 – 2007 m. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos Teisinių institucijų departamento, Baudžiamosios justicijos departamento vyriausioji specialistė.

2007 – iki šio laiko Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos Baudžiamosios justicijos departamento direktoriaus pavaduotoja.